

APURAHAHANKKEEN LOPPURAPORTTI HELSINGIN SANOMAIN SÄÄTIÖLLE

Hankkeen nimi: Maahanmuuttajaperheet uutisten ja median kuluttajina (MaMe)

Myöntövuosi: 2021

Myönnetty summa: 110 000 €

Hanke alkoi: 1.1.2022

Hanke päättyi: 31.9.2023

Hankkeeseen muualta saatu rahoitus (summa ja myöntäjä): -

Vastuhenkilö (nimi, asema ja organisaatio): FT Marko Siitonen, apulaisprofessori, Kulttuurienvälinen ja digitaalinen viestintä, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Muut tutkijat/työryhmän jäsenet: Lotta Kokkonen, Monikielisen akateemisen viestinnän keskus, Jyväskylän yliopisto; Margarethe Olbertz-Siitonen, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto; Ilkhom Khalimzoda, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Tiivistelmä hankkeesta

Maahanmuuttajataustaisten perheiden uutis- ja mediamaisema on usein monikielinen ja -kulttuurinen. Se, miten mediaa käytetään ja miten siitä perheen sisällä puhutaan, voi sekä vahvistaa perheen koheesiota, että lisätä sen sisäisiä jännitteitä (Elias, 2013). Median käyttö - kirjoista elokuvaan, musiikista uutisiin - on myös tärkeä elementti identifioitumisen ja kotoutumisen prosesseissa. Tämä tutkimushanke pyrki ymmärtämään maahanmuuttajataustaisten perheiden mediamaisemaa sekä sitä, millaisia merkitysneuvotteluita perheenjäsenet mediaan liittyen käyvät. Tutkimus keskittyi perheen huoltajan tai huoltajien sekä kotona asuvien nuorten näkemyksiin, kokemuksiin ja valintoihin. Perhehaastattelumenetelmän ansiosta perheen sisäisiä merkitysneuvotteluita voitiin tarkastella myös todentuneen vuorovaikutuksen puitteissa.

Hankkeen tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Millaisia käytänteitä 2020-luvun suomalaisissa maahanmuuttajaperheissä on uutisten ja median käytön suhteen?
- 2) Millaisia merkitysneuvotteluita maahanmuuttajaperheissä käydään median käyttöön, kieleen ja kulttuuriin liittyen?

Tutkimushankkeessa yhdistettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluita sekä mediankäytön seuranta, joka tehtiin yksilöllisten mediapäiväkirjojen avulla. Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusitoista perhettä. Mukaan valituissa perheissä oli vähintään yksi 12–20-vuotias nuori ja vähintään toinen perheen huoltajista oli muuttanut Suomeen aikuisiällä. Mukana oli osallistujia Saksasta, Albaniasta, Intiasta, Pakistanista, Turkista, Espanjasta, Venäjältä, Yhdysvalloista, Malesiasta ja Indonesiasta. Haastatteluihin osallistui yhteensä 31 huoltajaa ja 29 nuorta.

Tavoite saavutettiin (asteikolla 1–5; 1=huonosti, 5=erinomaisesti): 3

Hankkeen tavoitteet saavutettiin kokonaisuudessaan hyvin haasteista huolimatta. Suurimmat haasteet liittyivät yhtäällä aineistonkeruuseen ja toisaalta henkilöstöön. Aineistonkeruu osoittautui huomattavasti suunniteltua hankalammaksi ja perheitä oli vaikea rekrytoida mukaan tutkimukseen. Erityisesti nuorten osallistujien motivoimisessa oli ongelmia. Useita perheitä jouduttiin jättämään aineiston ulkopuolelle tästä syystä huolimatta siitä, että perheiden huoltajat olisivat halunneet olla tutkimuksessa mukana. Aineistonkeruussa pilotoitu päiväkirjamenetelmä vaikutti toimivan osallistujien aktivoimisessa ja omien mediakäytänteiden reflektoinnissa. Varsinaiseksi tutkimusaineistoksi se ei kuitenkaan näyttäisi soveltuvan tämän tutkimuksen tavoitteita ja tutkimuskysymyksiä ajatellen. Moni osallistujista onnistui pitämään päiväkirjaa vain joitakin päiviä suunnitellun viikon sijaan. Päiväkirjamerkintöjen tyyli ja sisältö vaihtelivat myös verrattain paljon. Tämä teki päiväkirjojen keskinäisestä vertailusta mahdotonta eivätkä ne lopulta anna todellista kuvaa osallistujien mediakäytännöistä.

Keskeisen henkilöstön terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien haasteiden takia hankkeen toteutuksessa on ollut viivästyksiä eikä alkuperäisestä aikataulusta olla voitu pitää täysin kiinni.

Haasteista huolimatta hankkeen sisällölliset tavoitteet saavutettiin erinomaisesti. Erityisesti onnistuneena voidaan pitää perheiden ryhmähaastatteluja, jotka toimivat erittäin hyvin. Saatu aineisto oli sisällöllisesti rikasta, ja se mahdollistaa uusien kysymysten asettamisen aineistolle. Yhtäällä haastattelut koettiin miellyttävänä ja informatiivisena menetelmänä osallistujien näkökulmasta ja tutkimukseen osallistuneet perheet antoivat ryhmähaastatteluista myönteistä palautetta. Toisaalta myös teoreettisesta näkökulmasta valittua tutkimusmenetelmää voidaan pitää onnistuneena. Ryhmähaastattelut näyttäisivät resonoivan tutkimuksen teoreettiseksi viitekehikseksi valitun relationaalisen dialektiikan teorian kanssa ja haastatteluaineistoa tarkasteltaessa kävi ilmeiseksi, että perheenjäsenten välinen dialogi tuotti sellaista tietoa, jota yksilöhaastatteluilla ei olisi voitu tavoittaa.

Hankkeen aikana tehdylle työlle rakentuva tutkimus jatkuu hankekauden päätyttyä julkaisujen, esitelmien ja uusien rahoitushakemusten muodossa.

Keskeiset tulokset:

Vaikka kyse ei olekaan tutkimuksemme varsinaisesta tuloksesta, haluamme tähän alkuun nostaa esiin tutkimuksemme keskeisiä käsitteitä koskevan huomion. Olimme jo suunnitteluvaiheessa hyvin tietoisia 'maahanmuuttaja' -termiä koskevista haasteista, ja osa näistä materialisoituikin hankkeen edetessä. Termin saamat konnotaatio erityisesti mediassa ja arkisessa keskustelussa herättävät erilaisia mielikuvia ja tunteita niin osallistujissa kuin meissä tutkijoissakin. Esimerkiksi osa osallistujista selkeästi asemoi itsensä tuon termin alle, mutta samaan aikaan jotkut Suomeen muualta muuttaneet henkilöt eivät identifioineet itseään tutkimuksen kohderyhmään kuuluviksi. Käsitteenä *maahanmuuttajuus* saattaakin olla liian tiukkarajainen, poliittisesti ladattu, tai sellainen, että osallistujat eivät itse sitä käyttäisi (Huttunen, 2004; Maasilta, Simola & af Heurlin, 2008). Toisaalta fakta on, että tähän tutkimukseen

osallistuneita perheitä luonnehti nimenomaan se, että vähintään toinen huoltajista oli muuttanut Suomeen aikuisiällä. Aineistomme osoittaa, että lopulta oli kyse perinteisestä siirtolaisuudesta tai turvapaikan hakemisesta, tällä taustalla oli selkeä, osallistujien esiin nostama merkitys heidän perhe-elämälleen ja mediankäyttölleen Suomessa.

Hankkeen aineistonkeruu toteutettiin vuosien 2022–2023 aikana. Tavoitimme hankkeeseen yhteensä 16 sellaista perhettä, joissa vähintään toinen huoltajista oli muuttanut Suomeen aikuisiällä, ja joissa oli vähintään yksi 12–20-vuotias lapsi tai nuori. Kokonaisuudessaan hankkeen aikana haastateltiin yhteensä 31 huoltajaa ja 29 lasta tai nuorta. Lähes jokaiselta tästä osallistujajoukosta kerättiin myös mediankäyttöön liittyvää tietoa päiväkirjamenetelmän avulla. Hankkeessa tehty tutkimus auttaa omalta osaltaan kehittämään sellaista menetelmällistä osaamista, jota tarvitaan nimenomaan perhekontekstissa tehtävässä median ja viestinnän tutkimuksessa.

Haastatteluaineisto litteroitiin, jonka jälkeen aineistoa analysoitiin laadullisesti useasta näkökulmasta käsin. Aineiston analyysissä keskityttiin yhtäältä median käyttötapoihin, toisaalta perheiden keskusteluissa ilmenneisiin suhdetason jännitteisiin, ja kolmanneksi osallistujien esiin nostamiin käsityksiin ja kokemuksiin jaetusta medialukutaidosta.

Osallistujaperheiden mediankäyttö oli odotetusti monikielistä, monikanavaista ja monikulttuurista. Suhde mediaan oli usein varsin monisyinen, samaan aikaan seurattiin esimerkiksi useiden maiden uutistarjontaa useilla kielillä. Tällainen kaksoisfokus onkin tyypillistä 2000-luvun siirtolaisille, jotka usein päätyvät kiinnittymään elämään sekä nykyisessä että aikaisemmassa tai aikaisemmissa kotimaissaan (Vertovec, 2004). Toisaalta aineistosta nousivat esiin myös sirpaloituneen mediamaiseman luomat haasteet, jotka ajoittain johtivat vetäytymiseen ja mediasisältöjen välttelemiseen. Malliesimerkki tällaiseen välttelyyn johtavasta jännitteestä on suomenkielisen ja venäjänkielisen mediamaiseman välillä vallitseva jännite, joka joissakin tapauksissa heijastuu perheen sisäisiin suhteisiin ja muihin ihmissuhteisiin asti (vrt. Davydova-Minguet et al. 2019; Sotkasiira, 2017). Toisaalta nuorten mediamaisemat saattoivat näyttäytyä hyvinkin samankaltaisina riippumatta heidän vanhempiansa aiemmista kotimaista. Näissä maisemissa ja ympäristöissä englannin kielen yleisyys nousi vahvasti yhteiseksi nimittäjäksi.

Osallistujaperheissä käytiin jatkuvaa ja moninaista merkitysneuvottelua mediankäyttöön liittyen. Maahanmuuttajataustaisissa, kuten missä tahansa perheissä, huoltajien ja lasten välille saattaa syntyä jännitteitä liittyen esimerkiksi ruutu-aikaan tai median sisältöihin tai kanaviin. Neuvotteluja myös siitä, kenellä on vastuu mediakasvatuksesta, käydään riippumatta siitä, millaisesta taustasta vanhemmat ovat kotoisin. Tutkimuksemme aineisto osoittaa, että Suomalaiseen koulujärjestelmään ja sen tarjoamaan mediakasvatukseen luotetaan paljon ja vanhempien vastuuta lasten ja nuorten mediakasvatuksesta siirretään helposti ainoastaan koululle. Toisaalta maahanmuuttajataustaisuus tuo mukanaan tiettyjä ilmiöitä, jotka ovat harvemmin pinnalla sellaisissa perheissä, joissa kaikki perheenjäsenet ovat syntyneet ja kasvaneet samassa yhteiskunnassa. Tällaisia ovat esimerkiksi tietyt kielen oppimiseen tai käyttämiseen liittyvät kysymykset, tai keskustelu siitä, kuinka muissa maissa asuviin sukulaisiin ja tuttaviiin pidetään

yhteyttä. Maahanmuuttajataustaisten perheiden lapset voivat toisaalta myös haluta oppia lisää huoltajiensa aikaisemmista kotimaista tai kulttuureista (Ferguson, Costigan, Clarke & Ge, 2016). Tutkimukseen osallistuneiden perheiden kaltaisissa perheissä voidaan tavallista enemmän joutua tasapainottelemaan eri tahojen (yhteiskunnat, kulttuurit, yhteisöt) asettamien odotusten ja arvostusten välillä. Suomalaisen yhteiskunnan taholta koetut odotukset ja asenteet mediankäyttöä kohtaan nousivat joissakin tapauksissa pintaan ja perheissä neuvoteltiin mm. niiden toteuttamisesta käytännön perhe-elämässä. Esimerkiksi elokuvien ja pelien ikäraajat saattoivat herättää keskustelua ja aiheuttaa erimielisyyksiä perheiden arjessa.

Tutkimuksessa nousi esiin kiinnostavia tuloksia niin sanotun jaetun medialukutaidon kehittymiseen liittyen. Medialukutaidon käsitettä lähestytään usein nimenomaan yksilön näkökulmasta ja myös osallistujaperheiden puheissa tämä näkökulma oli joskus esillä. Tällöin etenkin perheen huoltajien puheissa korostui koulun merkitys lasten medialukutaidon kasvattajana. Kiinnostavaa kuitenkin oli, kuinka tämän yksilönäkökulman lisäksi perheenjäsenet kuvasivat mediankäyttöä nimenomaan yhteisenä, jaettuna aktiviteettina. Tällöin esimerkiksi yhden perheenjäsenen kielitaito tai osaaminen jonkin tietyn sosiaalisen median sovelluksen suhteen päätyi hyödyntämään koko perhettä. Mediasisältöihin ja -kanaviin liittyvä kriittinen keskustelu oli myös keskeinen osa sitä tapaa, jolla perheet jäsensivät monisyistä mediamaisemaansa.

Hankkeen tuloksista kootaan avoimesti saatavilla oleva englanninkielinen julkaisu, jossa pohditaan myös tulosten siirrettävyyttä käytäntöön. Näistä tuloksista voivat hyötyä niin media-alan toimijat, koulutusta tarjoavat tahot kuin sellaiset perheetkin, jotka tunnistavat asetelmasta itsensä.

Hankkeen julkaisut, artikkelit ja kirjoitukset:

Siitonen, M., Khalimzoda, I., Kokkonen, L., & Olbertz-Siitonen, M. News and media use in transnational families in Finland. JYUreports (käsikirjoitus)

Kokkonen, L., Khalimzoda, I., Olbertz-Siitonen, M., & Siitonen, M. Dialectical tensions in immigrant family members' meaning-making negotiations of media use in Finland (käsikirjoitus)

Siitonen, M., Olbertz-Siitonen, M., Kokkonen, L., & Khalimzoda, I. Jaetun medialukutaidon rakentuminen maahanmuuttajataustaisissa perheissä (käsikirjoitus)

Esitelmät, paneelit ja työryhmät tieteellisissä konferensseissa:

Negotiating media literacy in families with an immigration background, 22.4.2022. Esitelmä Median ja viestinnän tutkimuksen päivillä 22.4.2022, Turun yliopisto

Mediankäyttöön liittyvät merkitysneuvottelut maahanmuuttajataustaisissa perheissä. Esitelmä Vuorovaikutuksen tutkimuksen päivillä 30.9.2022, Tampereen yliopisto

Dialectical tensions in immigrant family members' meaning-making negotiations of media use. Esitelmä ETMU days -konferenssissa 25.11.2022, Itä-Suomen yliopisto.

Muut esitykset, luennot ja koulutukset:

Uutiset ja media maahanmuuttajataustaisissa perheissä - hankkeen loppuseminaari, Jyväskylän yliopisto, 27.9.2023 (kommentaattorina sanomalehti Keski-suomalaisen varapäätoimittaja Inkeri Pasanen)

Valmistuneet (tai valmistumassa olevat) opinnäytetyöt:

Ilkhom Khalimzoda: "Russian Speakers' Acculturation in Finland and Latvia". Väitöstilaisuus 3.11.2023. Vastaväittäjä: Associate Professor Amanda Paz Alencar, Erasmus University of Rotterdam, Alankomaat.

Hankkeen saama medianäkyvyys:

26.9.2023 haastattelu, Radio Suomi

Hankkeen tutkijat:

Kulttuurienvälisen ja digitaalisen viestinnän professori, FT Marko Siitonen veti hanketta ja osallistui sen kaikkiin vaiheisiin. Siitosella on pitkä kokemus teknologiavälitteisen viestinnän tutkimuksesta eri konteksteissa, mukaan lukien perheen sisäisen vuorovaikutuksen tutkimus. Hän on kulttuurienvälisen viestinnän oppiaineen pääedustaja ja vetää kansainvälistä Language, Globalization, and Intercultural Communication -maisteriohjelmia.

Puheviestinnän ja kulttuurienvälisen viestinnän yliopistonlehtori, FT Lotta Kokkonen osallistui hankkeen suunnitteluun, aineiston keruuseen ja analyysiin sekä tulosten julkaisemiseen. Hänen väitöskirjatutkimuksensa käsitteli pakolaisten vuorovaikutussuhteita, ja hän on myöhemmässä tutkimuksessaan käsitellyt maahanmuuttajien sosiaalisia verkostoja, sosiaalista tukea sekä kuulumisen tunteeseen liittyviä neuvotteluja erilaisissa vuorovaikutussuhteissa. Lisäksi Kokkonen on tarkastellut nuorten ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden hyvinvointia useassa kehittämis- ja tutkimushankkeessa (Student Life kehittämissuunnitelmat 2016; 2018).

Kulttuurienvälisen viestinnän yliopistonlehtori, FT Margarethe Olbertz-Siitonen osallistui hankkeen suunnitteluun, aineiston keruuseen ja analyysiin sekä tulosten julkaisemiseen. Hän on tutkinut kulttuurin ilmenemistä ryhmätason vuorovaikutuksessa. Hänen aikaisempi tutkimuksensa teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen parissa linkittyi hankkeen painotuksiin median roolin ymmärtämisessä.

Kulttuurienvälisen viestinnän tohtori, YTM/FT Ilkhom Khalimzoda osallistui aineistonkeruuseen, aineiston analyysiin sekä tulosten julkaisemiseen. Hänen väitöskirjatyönsä ja aikaisempi tutkimuksensa liittyy maahanmuuttajayrittäjien mediankäyttöön ja akkulturaatioon. Hän on

Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seuran (ETMU) hallituksen jäsen. Hänen väitöskirjatyönsä valmistui hankkeen aikana.

Kirjallisuus

Davydova-Minguet, O., Sotkasiira, Tiina., Oivo, T., & Riiheläinen, J. (2019). Mediated Mobility and Mobile Media: transnational media use among Russian-speakers in Finland. *Journal of Finnish Studies*. Vol22 Issue 1/2, p265-282. 18p.

Ferguson, G. M., Costigan, C. L., Clarke, C. V., & Ge, J. S. (2016). Introducing remote enculturation: Learning your heritage culture from afar. *Child Development Perspectives*, 10(3), 166– 171. DOI: 10.1111/cdep.12181

Huttunen, L. (2004). Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: Marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. In A. Jokinen, L. Huttunen, & A. Kulmala (Eds.) *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*, 134–154. Helsinki: Gaudeamus.

Maasilta, M., Simola, A., & af Heurlin, H. (2008). *Maahanmuuttaja mediankäyttäjänä*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sotkasiira, T. (2018). 'Sometimes It Feels Like Every Word Is a Lie': Media Use and Social (In)Security Among Finnish Russian-Speakers. *Central and Eastern European Online Library*. Page 109-127 <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=698746>

Vertovec, S. (2004), Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. *International Migration Review*, 38: 970-1001. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00226.x>